

TÜRKİYE’NİN NÜKLEER ENERJİ POLİTİKASI: ÇOK BOYUTLU BİR DEĞERLENDİRME

Murat Kayıkçı*

1. GİRİŞ

2013 yılının enerji ve çevre açısından en önemli gelişmelerinden biri kuşkusuz, Japonya ile Türkiye arasında ikinci nükleer santralin kurulması için yapılan anlaşmaydı. Bu anlaşmanın 2011 yılında meydana gelen Fukuşima nükleer kazası sonrasında olması ve ilk santral projesi olan Akkuyu ile ilgili tartışmalar sürerken yapılmış olması dikkate değerdir. Gelişmiş ülkelerin ekonomik açıdan pahalı, üstelik çevresel risk ve tehlike taşıyan nükleer enerji programlarını askıya aldığı bir dönemde böyle bir anlaşmanın yapılmış olması, bu konuda siyasal iktidarın kararlılığını ve bu kararını neredeyse hiçbir gelişmenin etkilemeyeceğini göstermektedir denebilir.

Bu noktada “neden siyasal iktidar uzun süredir var olan kamuoyundaki muhalefete ve meydana gelen nükleer kazalara rağmen mevcut nükleer enerji politikasını sürdürmekte ısrar etmektedir?” sorusu akla gelmektedir. Bu sorunun yanıtlanabilmesi için konuya çok boyutlu bakmak gerekmektedir. Kanımızca temel olarak konunun bilimsel, ekonomik, askeri ve çevresel olmak üzere dört boyutu vardır.

2. BİLİMSEL BOYUT

Bilimsel bilgi, toplumsal gerçeğin inşasında kabul edilebilir bir referans noktası sunduğundan tarih boyunca siyasal iktidarlar ve ekonomi lobileri tarafından bir meşruiyet aracı olarak kullanılmak istenmiştir. Sözelimi Hitler’in biyolojiyi ideolojik bir sömürü aracı olarak kullanmak istediği bilinmektedir (Mayor-Forti, 2000: 1-2). Gerek ekonomi lobilerinin iştahını kabartan gerekse de askeri yönüyle siyasal iktidarların ilgi alanına giren bir konu olması nedeniyle nükleer enerji de bilimsel bilginin çarpıtıldığı, dezenformasyona açık bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır.

* Doç. Dr. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü.

Nükleer enerji oldukça karmaşık ve yüksek düzeyde bir bilimsel ve teknik bilgi gerektiren bir konudur. Bu nedenle, başlangıcından günümüze kadar nükleer enerji karşıtı ve özellikle taraftarı olanlarca bu konuda yoğun bir dezenformasyon yapılabilmektedir.

1950'li yıllarda özellikle askeri (nükleer bomba) yönüyle nükleer enerji, hükümetlerin ve dar bir bilim insanı çevresinin bilgisi dışında gizli tutulan bir konuydu. Sözelimi, konu devlet güvenliği ile ilgili sayıldığından ABD'de başlangıçta bilim insanları, nükleer denemelerin etkilerini kamuoyuna açıklamaya cesaret edememiştir. Sonrasında ABD Atom Enerjisi komisyonu, bir açıklama yaparak nükleer denemeler sonucu radyoaktif kalıntıların yağdığını doğrulasa da, bunun çevreyi kirletmediği ve insan sağlığına zararı olmadığını savunmuştur (Kışlalıoğlu-Berkes, 2001: 153).

1950'li yıllardan günümüze yarım asrı aşkın bir sürede, yaşanan nükleer kazaların ve silahlanma yarışının da etkisiyle dünya kamuoyunda nükleer enerjiye bakışın giderek olumsuz yönde evrildiği söylenebilir. Ancak özellikle ekonomi lobilerinin etkisiyle hala dünyada nükleer enerjiyi olumlayan ve olumsuz yönlerini gözardı eden bir söylemin etkisini sürdürdüğü görülmektedir.

Bu durum ülkemiz için de geçerlidir. Başka bir deyişle, ülkemizde de, bir taraftan kamuoyunda giderek nükleer enerjiye yönelik olumsuz bir bakış oluşurken, diğer taraftan nükleer enerjiyi olumlayan resmi bir söylemin varlığını sürdürdüğü gözlenmektedir. Sözelimi, nükleer enerjiyi sevdirmeye amacıyla tanıtım seminerleri düzenlenmekte, bu seminerlerde nükleer enerji santralleri yapılmazsa Türkiye'nin gelecekte karanlıkta kalacağı, nükleer enerjinin çevreye ve insan sağlığına zararı olmadığı savunulmaktadır (Demirer vd., 1999: 184).

3. EKONOMİK BOYUT

Nükleer enerji, klws üretim olarak diğer enerji kaynaklarına göre daha pahalıdır (Kuyucuklu, 1998: 222-223). Buna karşın enerji arzı ve talebi açısından nükleer enerji önem taşımaktadır. Enerji arz ve talebi ise ekonominin işleyişinde ve ekonomik gelişimde son derece önemlidir. Bu nedenle birçok ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluş enerji arz ve talebi üzerinde çalışmakta ve buna ilişkin kestirimlerde bulunmaktadır. Bu kestirimlerde, ekonomik büyüme, ekonomik büyüme ile enerji kullanımı ilişkisi, teknolojik performans ve maliyetler, enerji kullanılabilirliği ve gelecekteki yakıt fiyatları, enerji politikası ve fiziksel, çevresel ve ekonomik kısıtlamalar gibi değişkenler dikkate alınmaktadır (IAEA, 2013: 5). Bu açıdan ülkeler, ekonomik büyümeyi sağlamak için ve enerji arzı konusunda dışa bağımlı olmak istemediklerinden enerji kaynaklarını çeşitlendirmek istemektedir.

ler. Nükleer enerji de bu enerji kaynaklarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ülkemizde özellikle ekonomik gelişme ile nükleer enerji arasındaki ilişki temel ulusal belgelerde altı çizilen noktalardan biridir. Bunlardan Onuncu Kalkınma Planında amaç ve hedefler arasında “Enerjinin nihai tüketiciye sürekli, kaliteli, güvenli, asgari maliyetlerle arzını ve enerji temininde kaynak çeşitlendirmesini esas alarak; yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarını mümkün olan en üst düzeyde değerlendiren, nükleer teknolojiyi elektrik üretiminde kullanmayı öngören, ekonominin enerji yoğunluğunu azaltmayı destekleyen, israfı ve enerjinin çevresel etkilerini asgariye indiren, ülkenin uluslararası enerji ticaretinde stratejik konumunu güçlendiren rekabetçi bir enerji sistemine ulaşılması temel amaçtır” (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 117) denilmektedir.

Buna paralel olarak, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı 2013 yılı bütçe sunumunda (ETKB, 2012: 27), “Ülkemizde nükleer enerjinin enerji arz kaynaklarımız arasına dahil edilmesi, artan elektrik enerjisi talebinin karşılanması ve ithal yakıtlara bağımlılıktan kaynaklı risklerin azaltılması için elzemdir. Cumhuriyetimizin kuruluşunun 100. yılında elektrik enerjisi ihtiyacımızın bugünkü düzeyin iki katından daha fazla -yaklaşık 500 milyar kWh- olacağı tahmin edilmektedir. Bu doğrultuda, yenilenebilir enerjiden ve enerji verimliliğinden maksimum düzeyde yararlanmaya çalışmamıza karşın kaynaklarımızın, hızla artan elektrik enerjisi ihtiyacımızı karşılamaya yetmemesi nükleer santralleri bir zorunluluk olarak karşımıza çıkarmaktadır” denilerek nükleer enerjinin ülkemiz açısından zorunlu olduğunu savunulmaktadır.

Yine Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı’nın 2013 yılında yayınladığı bir çalışmada (ETKB, 2013: 7), Türkiye’de nükleer enerji santralleri neden gerekli sorusuna verilen ilk yanıt olarak “Ülkemizin 2023 hedefi, dünyanın ilk 10 ekonomisinden biri olmak, 10.000 dolar olan kişi başına milli geliri 25.000 dolara çıkarmak, ihracatı 500 milyar dolara çıkarmaktır” denilerek bu hedefi gerçekleştirmenin bir aracı olarak nükleer enerji gösterilmektedir.

Bütün bu ulusal strateji belgeleri birlikte düşünüldüğünde, Türkiye’nin nükleer enerji politikasında ekonomik boyutun temel belirleyici değişken olarak öne çıktığını söylemek mümkündür.

4. ASKERİ BOYUT

Nükleer enerji denince radyoaktif atık üretimi, radyoaktif atık denince de nükleer reaktörler ve nükleer silahlar akla gelmektedir (Erdoğan-Ejder, 1997: 50). Çünkü askeri ve sivil nükleer teknoloji aynı doğrultuda gelişmektedir. Sivil

nükleer teknolojiye sahip bir ülke, atom bombası yapabilmektedir. Aynı şekilde askeri nükleer teknolojiye sahip bir ülke de nükleer reaktörleri kurup çalıştırabilmektedir. (Yarman, 2011: 26). Bu bilimsel gerçeklik, 1945 yılında Hiroşima ve Nagazaki'ye atılan atom bombalarıyla nükleer gücün kötüye kullanımını da beraberinde getirmiştir. Sonrasında ABD Başkanı Eisenhower, atom enerjisinin barışçıl amaçlarla kullanılması için "barış için atom" programını başlatmıştır. Bu programın amacı, ABD'nin yanı sıra Sovyetler Birliği, Büyük Britanya, Fransa ve Çin gibi ülkelerin nükleer silah üretimine engel olmaktır (Rosenkranz, 2006: 16). Bu girişim, atom enerjisinin dünya barışı, sağlığı ve refahına katkısını artırmayı hedefleyen Uluslararası Atom Enerji Ajansı'nın kurulmasına öncülük etmiştir.¹

1969 yılında ise "Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Antlaşması" ile nükleer savaş, nükleer silahlarının yaygınlaşması ve nükleer terörizm tehlikesinin önlenmesi hedeflenmiştir. Buna göre, nükleer silahlara ve uzmanlığa sahip olan ülkelerin hükümetleri, nükleer silahsızlanmaya doğru gideceklerini, nükleer güce sahip olmayan ve anlaşmayı imzalamış ülkelerin nükleer gücü geliştirmelerine yardımcı olacaklarını, ancak bunu sırf barışçı amaçlarla yapacaklarını taahhüt etmişlerdir.² Ancak geçen kırk yılı aşkın sürede bu konuda tam bir uluslararası güvence sağlanabildiğini söylemek olası değildir.

Konuya Türkiye açısından bakıldığında, öncelikle Türkiye nükleer silaha sahip bir ülke değildir. Ayrıca, Türkiye, nükleer silahlar da dahil olmak üzere kimyasal ve biyolojik tüm kitle imha silahlarına sahip olmayı yasaklayan uluslararası antlaşmalara taraf olmuştur. Bu çerçevede düşünüldüğünde askeri açıdan Türkiye'nin, nükleer silah üretme şeklinde değil, uluslararası antlaşmalara dayalı ve uluslararası güvenliğin bir parçası olarak kendi güvenliğini sağlamak biçiminde bir tercihte bulunduğu söylenebilir. Gerek uluslararası hukuk gereği imzalanan antlaşmalara uyma yükümlüğü, gerekse de nükleer silah geliştirme yönündeki çabaların sonuç vermesinin son derece zor olması ve nükleer silahın ülke için getireceği kazanç ve kaybın tam olarak kestirilememesi, bu tercihin yerinde olduğunu düşündürmektedir.³

5. ÇEVRESEL BOYUT

Nükleer enerji reaktörleri, elektrik enerjisi üretimi için gerekli cevherlerin çıkarılması, zenginleştirilmesi, kullanılması ve kullanıldıktan sonra kalan atıkların

1 Bu konuda Bk. (Dayday, 2007).

2 Bk. (Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu, 1987: 228-236).

3 Bk. (Kibaroglu, 2013).

depolanması aşamalarında çevre sorunlarına neden olmaktadır (TCV, 1995: 433). Ancak çevre açısından asıl risk ve tehlike reaktör kazalarında ortaya çıkmaktadır. Bu konuda 1986 yılında yaşanan Çernobil Nükleer kazası karar alıcılar ve bilim insanları açısından acı bir deneyim olmuştur. Birçok nükleer uzmanın yeterli güvenlik standartlarına sahip olduğu konusunda görüş birliğinde olduğu, insan ve bilgisayar denetimindeki reaktör çökmüştür. Kazanın insan ve çevre üzerindeki etkisi Sovyetler Birliği'nden başlayarak Avrupaya ve sonrasında da tüm dünyaya yayılmıştır. Kazadan hemen sonra 31 kişi ölmüş ve radyasyondan 259 kişi tedavi altına alınmıştır. Etkisi yıllarca süren radyasyon, insanları olduğu gibi toprağı, bitki örtüsünü, akarsuyu, kısaca tüm gıda zincirini zehirlemiştir (Tümerkin-Özgüç, 1999: 423).

Bu tarihlerde dönemin Sanayi ve Ticaret Bakanı'nın çaydaki radyasyonun tehlikeli olmadığını kanıtlamak için kameralar önünde çay içerek poz vermesi, Türkiye'nin daha sonra da sürece konuya ilişkin tutumunu özetler niteliktedir. O günden günümüze, başta Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ve Türkiye Atom Enerjisi Kurumu olmak üzere bütün resmi otoritelerin nükleer enerjiyi olumlayan ve enerji ile ilgili risk ve tehlikeleri küçümseyen bir söylem geliştirdikleri görülmektedir.⁴

2007 yılında çıkarılan 5710 sayılı Nükleer Güç Santrallerinin Kurulması ve İşletilmesi ile Enerji Satışına İlişkin Kanun'da⁵ çevresel risklere ilişkin bir ibareye dahi yer verilmemesi nükleer enerjinin çevre boyutunun günümüzde de göz ardı edildiğinin bir kanıtıdır. ÇED süreci tamamlanmamış olmasına karşın Akkuyu Nükleer Santralının yapımına başlanmış olması ve 2013 yılında Japonya ile yapılan ikinci nükleer santral anlaşması aynı anlayışın sürdüğünün günümüzdeki kanıtlarıdır.

4 Başka çevrelerde de bu düşünce dile getirilmektedir. Sözelimi bir dergi bu konuyu kapak konusu yaparak şöyle bir değerlendirme yapmaktadır: "Yarım Asır Sonra Nükleer Enerji: Dünyada 31 ülkede 437 nükleer santral faaliyette ve yenilerinin inşa edilmesi planlanıyor. Ancak Türkiye şimdiki nükleer enerji santrali kuramadı. Çevreci politikalara büyük önem veren Avrupa Ülkeleri dahi nükleer enerjiden vazgeçmezken Türkiye'nin nükleer enerjide geç kalması soru işaretleri uyandırıyor. Türkiye 2023 yılına kadar elektrik üretiminin en az yüzde 15'ini nükleerden karşılamayı hedefliyor. Her geçen gün artan enerji talebine karşı çözüm yollarını araştıran uzmanlar, nükleer enerjiye yatırım yapılmadığı takdirde Türkiye'nin enerji sıkıntısı çekeceğini belirtiyor" (Hazarworld, 2013). Bir bilimsel eserde ise (Karacan, 2007: 231) "nükleer santrallerin çevre ve insana zarar verebilecek şekilde kaza yapma riski, günümüzde kullandığımız diğer teknolojik ürünlere göre yok denecek kadar azdır" denilerek nükleer enerji konusundaki risk ve tehlikeye ilişkin eleştirilerin yersiz olduğu düşüncesinin yerleştirilmeye çalışıldığı gözlenmektedir.

5 Resmi Gazete Tarih: 21.11.2007, Sayı: 26707.

Görülen odur ki, 2011 yılında meydana gelen Fukuşima nükleer kazası, Türkiye'nin nükleer enerji politikasını çevresel boyutu dikkate alarak yeniden gözden geçirme gereksinimi hissetmesine yeterli olmamıştır.

6. SONUÇ

Dünyada uzun süredir kuşku ile bakılan nükleer enerji, 2011 yılında meydana gelen Fukuşima nükleer kazası sonrasında iyiden iyiye sorgulanır hale gelmiştir. Buna karşın, kazadan yalnızca iki yıl sonra ülkemiz ile Japonya arasında ikinci nükleer santralin yapımına ilişkin yapılan anlaşma dünyadaki bu gelişmenin aksi yönünde bir politika izlediğimizi göstermektedir. Bu politikanın anlaşılması konuya çok yönlü bakmayı gerektirmektedir.

Öncelikle, konu bilgi/iktidar ilişkisi bağlamında değerlendirildiğinde, bilimsel bilginin ülkemizdeki nükleer enerjiyi olumlayan resmi söylemin inşasında bir meşruiyet aracı olarak kullanıldığı söylenebilir.

İkinci olarak, nükleer enerjinin ekonomik boyutunun öne çıkarıldığı görülmektedir. Bu nedenle nükleer enerjinin varlığının ülkemize getireceği kazanç ya da yokluğunun yol açacağı kayıplar sıkça dile gerilmektedir.

Üçüncüsü, bize göre isabetli bir düşünceyle, ülkemizde nükleer güce sahip olma yönünde bir politika izlenmemektedir. Bu açıdan bakıldığında, getireceği kazancın belirsiz, buna karşın maliyeti, riski ve tehlikesinin yüksek olması, nükleer güce sahip olmayı ayrıcalıktan çok bir yük haline getirmektedir denebilir.

Son olarak, nükleer enerji politikasında çevresel boyutun gözardı edildiği söylenebilir. Nükleer kazalar sonrası yaşanan çevre felaketleri bile, bu konudaki politikada çevresel boyutu dikkate alacak yönde bir değişikliğe yol açmaya yetmemektedir.

KAYNAKÇA

- Dayday, Necmi (2007); "Uluslararası Atom Enerji Ajansı (UAEA)", Stratejik Öngörü, Sayı: 10.
- Demirer, N. Göksel vd. (1999); "YDD" Kısacasında Çevre ve Kent, Ütopya Yay., Ankara.
- Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (1987), Ortak Geleceğimiz, Üçüncü Baskı, Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yay., Ankara.
- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (ETKB) (2012); 2013 Yılı Bütçe Sunumu, Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara.
- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (ETKB) (2013); Nükleer Güç Santralleri ve Türkiye, Nükleer Enerji Proje Uygulama Daire Başkanlığı Yay., Ankara.
- Erdoğan, İrfan-Ejder, Nazmiye (1997); Çevre Sorunları; Nedenler, Çözümler, Doruk Yay.,

Ankara.

Hazarwold (2013); "Yarım Asır Sonra Nükleer Enerji", Sayı: 6.

International Atomic Energy Agency (IAEA) (2013); Energy, Electricity and Nuclear Power Estimates for the Period up to 2050, Vienna, Austria.

Kalkınma Bakanlığı (2013); Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018), Ankara.

Karacan, Ali Rıza (2007); Çevre Ekonomisi ve Politikası, Ege Üniversitesi Yay., İzmir.

Kışlalıoğlu, Mine-Berkes, Fikret (2001); Ekoloji ve Çevre Bilimleri, 3. Basım, Remzi Kitabevi Yay., İstanbul.

Kibaroğlu, Mustafa (2013); "Enerji mi? Silah mı? Nükleer'in İki Yüzü", Ortadoğu Analiz, Cilt: 5 Sayı: 58.

Kuyucuklu, Nazif (1998); Doğal Kaynaklar ve Çevre Ekonomisi, Filiz Kitabevi Yay., İstanbul.

Mayor, Federico-Forti, Augusto (2000); Bilim ve İktidar, 8. Basım, TÜBİTAK Yay., Ankara.

Rosenkranz, Gerd (2006); "Atom Enerjisinin Yarattığı Riskler ve Perspektifler", Nükleer Enerji Masalı: Küresel ve Yerel Riskler, Perspektifler..., Heinrich Böll Stiftung Derneği Yay., İstanbul.

Tümertekin, Erol-Özgüç, Nazmiye (1999); Ekonomik Coğrafya, Çantay Kitabevi Yay., İstanbul.

Türkiye Çevre Vakfı (TÇV) (1995); Türkiye'nin Çevre Sorunları '95, TÇV Yay., Ankara.

Yarman, Tolga (2011); Geçmişte ve Bugün Nükleer Enerji Tartışması, Okan Üniversitesi Yay., İstanbul.

